

«БЕРНСЬКІ» ВИДИ ХИЖИХ У ЧЕРВОНІЙ КНИЗІ УКРАЇНИ.

Частина 2: *Mustela*, *Lutra*, *Felis*

Норка європейська — *Mustela lutreola*

Таксономія. Повна наукова назва виду: *Mustela (Lutreola) lutreola* Linnaeus, 1761. Один з 13 видів роду, один з двох видів підроду в Україні.

Біологічна характеристика. Напівводний хижак, активний переважно в сутінках та вночі. Населяє невеликі прісноводні водойми різних типів з зарослими берегами. Найбільш сприятливі для норки оселища — заплави з нерівним рельєфом, чисельними озерами та незатоплюваними острівцями, мозаїчною рослинністю. Нори з кількома виходами на сушу та під водою влаштовують біля води між коріннями дерев. Використовує покинуті житла бобра та ондатри. Крім норки використовує тимчасові притулки у вимоїнах берегу, порожнини під прибережними наносами, в дуплах колод тощо. Взимку потребує наявності промоїн та підлідних порожнин на водоймах. Осілий звір, що без крайньої потреби не залишає свою територію і не мігрує на значні відстані. Живиться рибою та іншими водними тваринами, а також жабами, дрібними гризунами і землерийками, птахами й іншими прибережними тваринами. Паруються норки у квітні, а після 40–46 денної вагітності народжують від 3 до 7 малят. Статевої зрілості досягають наступного року після народження. В неволі нормально розмножується. Розплідники норки європейської створені в Російській Федерації та в Естонії.

Оцінка стану популяцій. Природний ареал охоплює майже всю Європу і сягає за Урал. В Україні європейська норка малочисельна, збереглась в Карпатах, в плавнях Дунаю та Дністра, подекуди в західному Поліссі та в пониззі Дніпра і Донця. Даних щодо чисельності виду немає, а мисливська статистика облікує європейську норку сукупно з американською. У "Червоній книзі України" (1994) загальну чисельність цього виду оцінено у 1200 особин, левова частка з цієї кількості припадає на Карпати і Дунай¹.

¹ Прим. ред. В ЧКУ (Волох і Роженко 1994) вказують 600 і 500 ос., відповідно.

Заходи охорони. Вид занесено до "Червоної книги" України зі статусом зникаючого (II категорія). В Україні, як і на більшості ареалу, спостерігається скорочення чисельності популяції. Головними причинами цього є скорочення площ придатних біотопів внаслідок осушувальних меліорацій та гідробудівництва, конкуренція з видрою і, особливо, американською норкою, яка витісняє європейську. Певне значення має браконьєрське здобування її разом з норкою американською. Вид охороняється в Карпатському біосферному заповіднику, заповіднику "Дунайські плавні" і Карпатському національному природному парку. Для збереження виду треба виявляти місця найбільшої щільності популяції норки європейської та створювати в них заказники, заборонити промисел американської норки та ондатри в місцях поселення норки європейської².

Видра — *Lutra lutra*

Таксономія. Повна наукова назва виду: *Lutra lutra* Linnaeus, 1758. Один з 11 видів роду, один вид роду в фауні України, представлений тут номінальним підвидом.

Біологічна характеристика. Напівводний звір, що добре плаває та пірнає. Оселяється на прісноводних водоймах, багатих рибою, в різних ландшафтах, незалежно від ступеню їх антропогенної трансформації. Віддає перевагу проточним водоймам з чистою водою, лісистими берегами чи заростями очерету. Важливе значення має гідрологічний та льодовий режим водойми. Територія поселення видри обмежена вузькою прибережною смугою по обох берегах. Тут видра має постійну нору з підводним виходом та кілька тимчасових притулків під корінням дерев, в купах хмизу чи в розмивах берегу, в покинутих норах та хатках бобрів тощо. Веде потайний, переважно присмерково-нічний спосіб життя. Поживу добуває в воді. Живиться в основному рибою, жабами (взимку), рідше дрібними птахами і ссавцями, моллюсками, різними водними безхребетними. Терміни розмноження розтягнуті. Вагітність з латентним періодом, тривалість якого нестабільна. Тривалість вагітності 51–72 діб. Малят (2–4) найчастіше народжують у травні. Розмножується в неволі. Найнебезпечнішим ворогом видри є вовк³.

² Прим. ред. Існує рекомендація Постійного комітету Бернської конвенції при вилучення адвентивної фауни. Заборона промислу американського тхора може бути виправданою тільки в тих випадках, коли його не відрізняють від аборигенного виду і полюють на "норку" взагалі, тобто і на *Mustela lutreola*

³ Прим. ред. Мабуть, все-таки людина, про що, зокрема, йдеться двома розділами нижче ("заходи охорони"), оскільки вовка "браконьєром" не називають.

Оцінка стану популяції. Видра має широкий ареал в Євразії. В Україні зустрічається по всій території, за винятком Криму, Запорізької і Миколаївської областей. Загальна чисельність за мисливською статистикою сягає 6 тис. особин. Найбільша чисельність видри відмічена у Вінницькій, Полтавській та в поліських областях.

Заходи охорони. Видру занесено до "Червоної книги України"; оберігається в заповідниках та природних парках. В "Червоній книзі" вид визначено як зникаючий (II категорія), що необгрунтовано, оскільки останніми роками спостерігається тенденція до зростання чисельності. Найнебезпечнішим ворогом видри є браконьєр. З природних негативних факторів найзначущий — несприятливі погодні умови взимку, а з антропогенних — забруднення водою. Рекомендація щодо збереження – охорона від браконьєрства.

Кіт лісовий — *Felis silvestris*

Таксономія. Повна наукова назва виду: *Felis silvestris* Schreber, 1777. Єдиний з 32 представників роду у фауні України, представлений номінальним підвидом.

Біологічна характеристика. Звір за розмірами тіла більший від домашньої кішки, його вага 5–7 кг. Дає плодючі гібриди з домашньою кішкою. Оселяється переважно в старих широколистяних та мішаних лісах з дуплястими деревами, скелястими ділянками, хащами, буреломом та хмизом. Трапляється у заплавах лісах, заростях очерету і чагарників. Лігва влаштовує в дуплах, розміщених невисоко над землею, розколинах скель, в колодах і купах хмизу, покинутих норах інших хижаків, заламах очерету. Живиться дрібними гризунами та птахами, інколи ловить зайців, білок тощо. Веде присмерковий та нічний спосіб життя, хоча інколи полює і вдень. Вміє плавати, проте води уникає. Паруються в січні–березні; тривалість вагітності 63–68 днів. Молодняк (3–6 кошенят) народжується в травні.

Оцінка стану популяції. Рідкісний вид, популяція якого продовжує скорочуватись. Ще в 70-х лісового kota полювали на Одещині в плавнях Дністра та Дунаю. Зараз в мисливській статистиці щодо цієї області kota лісового не згадують⁴, і вид зберігся лише в Карпатах. З загального поголів'я 300–400 особин три чверті припадає на Закарпатську область⁵.

⁴ Прим. ред. Колеги, які працюють в Причорномор'ї, регулярно згадують знахідки kota в Дунайських і Дністровських плавнях

⁵ Прим. ред. Така ж цифра наведена у Червоній книзі (Шевченко 1994) як чисельність карпатської популяції. За "Статистичним бюлетенем про ведення мисливського господарства у 1997 р." в Україні обліковано 460 особин *F. silvestris*.

Заходи охорони. В "Червоній книзі" України (1994) віднесений до I категорії. Ареал kota лісового продовжує скорочуватись. Найбільший негативний вплив на популяцію справляє несанкціонований відстріл котів мисливцями, що вважають дикого kota шкідником їхнього господарства⁶. Збереженню виду загрожує також легка гібридизація із здичавілими домашніми котами⁷. Не здатний до пересування по глибокому снігу і в суворі зими гине від голоду. Вид охороняється в Карпатському біосферному заповіднику, в заповіднику "Дунайські плавні" та в Карпатському національному природному парку. Слід створити заказники в місцях найбільшої щільності популяції kota лісового, заборонити застосування капканів і відстріл здичавілих котів в мисливських господарствах, в яких поширений кіт лісовий.

Використана література

- Абелсцев В. І. Куницеві – Київ : Наук думка, 1968. – (Фауна України, том I, вип. 3).
- Гептнер В. Г., Наумов Н. П., Юргенсон П. Б. и др. Морские коровы и хищные – Москва : Высшая школа, 1967. — (Млекопитающие Советского Союза, том II, часть 1).
- Гептнер В. Г., Слудский А. А. Хищные. – Москва : Высшая школа, 1972. – (Млекопитающие Советского Союза, том II, часть 2).
- Громов И. М., Баранова Г. И. (ред). Каталог млекопитающих СССР. – Ленинград Наука, 1981.
- Корнєв О. П. Видра на Україні її екологія та шляхи раціонального використання // Труды зоологического музея КДУ. – 1959. – N 6.
- Мошонкин Н. Разведение европейской норки // Охота и охотничье хозяйство – 1986. – N 7. – С.
- Редкие и исчезающие растения и животные Украины. Справочник – Киев : Наук думка, 1988.
- Сидорович И. У. Норки, выдра, ласка и другие куны. – Минск : Ураджай, 1995.
- Татаринов К. А. Популяция европейской норки и лесной кошки в Карпатах // Экологические основы охраны рационального использования животных млекопитающих – Москва, 1979.
- Терновский Д. В. Биология животных – Новосибирск Наука, 1977. – с.
- Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака – Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1994. – 464с.

В. Крижанівський

⁶ Прим. ред. Для багатьох мисливців кіт лісовий є бажаним трофеєм. І. Турянин (1988) основну частину матеріалів він зібрав саме у мисливців, вивчаючи їх трофеї.

⁷ Прим. ред. Легка гібридизація kota лісового з *Felis catus* не є доведеною. Турянин (1988) серед 66 досліджених ним диких котів з Карпат не згадує жодного гібриду.